

ускладнюється відсутністю в держави необхідних фінансових ресурсів.

У сфері транспортних комунікацій вирішення проблем соціального розвитку має односторонній характер. Залізничі зобов'язані безкоштовно перевозити десятки категорій населення у приміському сполученні і надавати 50-процентні знижки (у ряді випадків вони досягають 100%) у прямому й місцевому сполученнях. Разом з тим правові норми фінансової відповідальності держави за організацію подібних перевезень мають рекомендаційний характер і практично не реалізуються. Бюджетні асигнування не покривають і двадцятої частини збитків залізниць, утворених в результаті транспортного обслуговування пільговиків.

Слід зазначити, що соціальна політика держави охоплює тільки індивідуальні блага, що мають властивість подільності і піддаються дії принципу виключення. У системі пасажирських залізничних перевезень виробниками індивідуальних благ є спеціальні структури. Це означає, що в процесі реалізації соціальних заходів держава вступає у взаємодію з підрозділами пасажирського комплексу залізниць.

Світовою і вітчизняною практикою накопичений інструментарій розв'язання соціальних проблем. Деякі методи регулювання мають нормативний характер (як у випадку з пасажирськими перевезеннями транспорту загального користування в Україні). Інші допускають економічну мотивацію суб'єктів господарювання. Серед інструментів реалізації соціальної політики, що забезпечують нормальне функціонування економіки пасажирських залізничних перевезень і її розвиток, треба виділити адресні субсидії споживачам, бюджетне субсидування пасажирського комплексу, державне (регіональне) транспортне обслуговування.

Отримано 02.10.2001

УДК 339.13:330.131.7

М.А. ДЯДЮК

Харківська державна академія технологій та організації харчування

ТЕХНОЛОГІЯ ПРИЙНЯТТЯ ЕФЕКТИВНИХ РІШЕНЬ З МІНІМІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ РИЗИКІВ

Дається характеристика реальних сучасних можливостей підприємств торгівлі впливати на ризик, запропоновано алгоритм дослідження ризику й розробки протиризикових заходів.

У наш час акцент у дослідженні проблеми економічного ризику переноситься на процедури впливу на ризик, оскільки вони можуть

значною мірою сприяти нормалізації і стабілізації підприємницької діяльності.

Для забезпечення стійкості підприємства, його здатності протистояти несприятливим ситуаціям необхідно поряд з виявленням ризику, дослідженням причин і факторів та його аналізом оцінювати можливі наслідки прояву ризику, вивчати вплив ризику на результати діяльності підприємства, встановити способи і джерела компенсації його негативної дії.

Способи впливу на ризик відзначаються значною розмаїтістю – від загальних принципів управлінської поведінки в умовах ризику до різноманітних систем, що поєднують і характеризують методи керування ризиком [1-4]. Найбільш представницька сукупність можливих дій і заходів для керування ризиком характеризує їх як організаційні й економічні залежно від характеру дій з одночасним поділом на внутрішні й зовнішні залежно від того, чийми силами вони проводяться [3]. Ефективного впливу на ризик можна досягти тільки тоді, якщо на підприємстві використовувати систему заходів, в яку повинні входити два-три організаційних і не менше одного економічного методу [3]. Визначальним моментом ефективного застосування механізмів нейтралізації ризиків є наявність на підприємстві відповідних передумов – організаційних, інформаційних, кадрових, фінансово-економічних.

Сучасний стан більшості підприємств торгівлі такий, що вони зазнають великих труднощів у забезпеченні зазначених вище передумов в основному внаслідок обмежених фінансових можливостей, а також недооцінювання важливості проблеми ризику для підприємств з боку керівників і осіб, які приймають господарські рішення. Здійснення організаційних способів впливу на ризик у даний час є найбільш реальним для підприємств торгівлі, оскільки для їхньої реалізації не потрібні значні витрати фінансових засобів, зміна технічних можливостей підприємства, розширення адміністративно-управлінського персоналу. Заслугує на особливу увагу попередження ризику, що досягається за рахунок підвищення обґрунтованості підготовки і реалізації господарських рішень, пошуку й одержання додаткової інформації, розробки таких схем здійснення діяльності, що дозволяють обійти зони найбільших ризиків.

З метою забезпечення можливості підприємств торгівлі впливати на сукупний операційно-фінансовий ризик, що знаходить аналітичне вираження в дії сукупного операційно-фінансового важеля, обрано комплексний підхід до досліджуваних аспектів ризику на основі поточного і перспективного аналізу [5]:

$$\text{СЕОФВ} = \text{ЕОВ} \cdot \text{ЕФВ} = \frac{\Delta \text{НРЕІ}\%}{\Delta \text{ОР}\%} \cdot \frac{\Delta \text{ЧП}\%}{\Delta \text{НРЕІ}\%} = \frac{\Delta \text{ЧП}\%}{\Delta \text{ОР}\%},$$

де СЕОФВ – сукупний ефект операційного та фінансового важелів; ЕОВ – дія ефекту операційного важеля; ЕФВ – дія ефекту фінансового важеля; $\Delta \text{НРЕІ}\%$ – темп зміни нетто-результату експлуатації інвестицій, %; $\Delta \text{ОР}\%$ – темп зміни обсягу реалізації, %; $\Delta \text{ЧП}\%$ – темп зміни чистого прибутку, %.

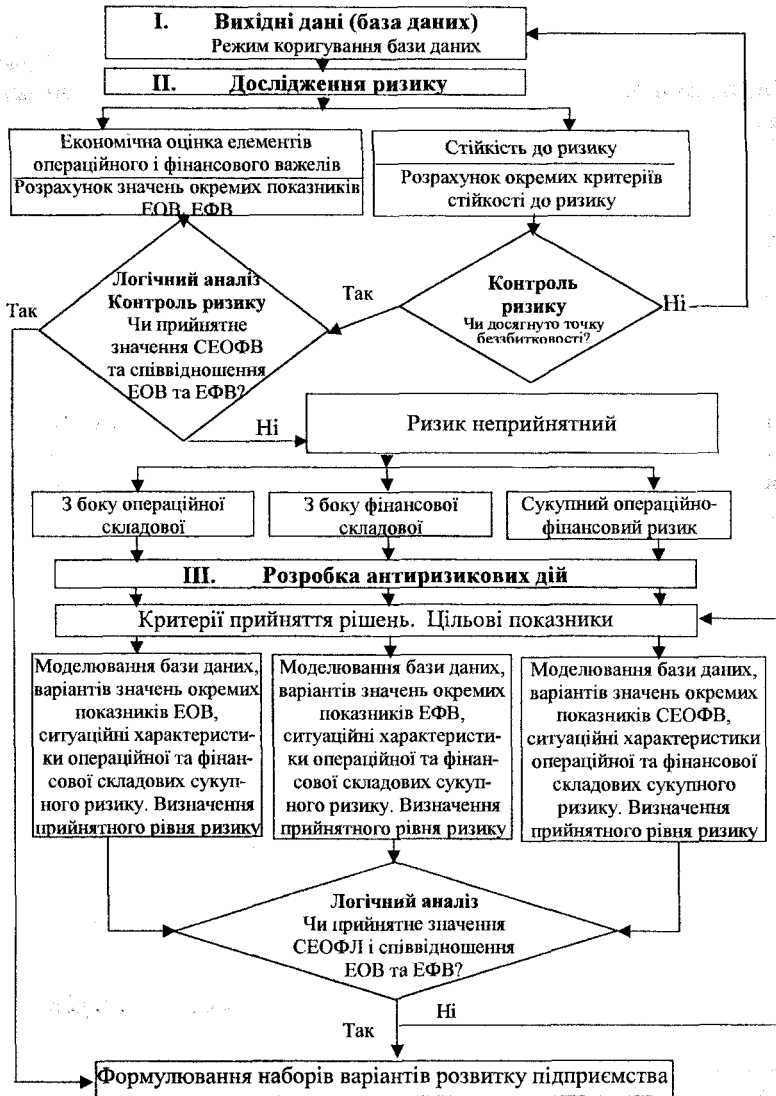
Його завдання – виявити й зробити оцінку рівня операційно-фінансового ризику, а також на основі різних розрахунків розвинути здатність проникнення в суть неминучих змін, пов'язаних з ризиком через ефективні й дійові рішення.

Технологія процесу дослідження і пошуку найбільш ефективних засобів впливу на ризик подана у вигляді аналітичного алгоритму, що розроблений на основі принципів системності, комплексності, оперативності з використанням методу аналізу чутливості (див. рисунок) [6]. У процесі формулювання зв'язків між цілями і змінними в ході оцінки і визначення прийняттого рівня сукупного операційно-фінансового ризику підприємств торгівлі вихідною передумовою виявилось те, що головним завданням підприємства є правильний вибір однієї з альтернатив, що приводить до найбільш бажаного результату. Цей вибір здійснюється на основі аналітичного уявлення про завдання шляхом прогнозування можливих умов обстановки, що може скластися.

Розроблений алгоритм визначає порядок і напрямки аналізу елементів операційної і фінансової складових сукупного ризику підприємств торгівлі та дає їм можливість вибору протиризованих заходів. Алгоритм включає три етапи. Перший етап – "вихідні дані" – передбачає процес генерування бази вихідної інформації. На цьому етапі важливим моментом є можливість зміни вихідних параметрів і відповідне цьому перерахування показників на наступних етапах. У результаті аналітик одержує безліч варіантів ситуацій, що характеризують операційний, фінансовий і сукупний ризики підприємства, яке досліджується.

Другий етап – "дослідження ризику" – включає два блоки: економічна оцінка і моделювання елементів операційного і фінансового важелів підприємства; стійкість до ризику. Підсумком обчислень першого блоку є протокол оцінки ризику у вигляді аналітичної таблиці, що дозволяє простежити джерела, послідовність формування і склад елементів операційно-фінансового ризику підприємства. За його допомогою аналітик має змогу проаналізувати показники, що формують ефе-

кти операційного і фінансового важелів, оцінити характер їхнього вияву в звітному періоді й у майбутньому, встановити ланцюжки небажаного розвитку подій і прийняти рішення про їхню корекцію; просте-

Узагальнена блок-схема процесу дослідження та впливу на ризик підприємств торгівлі

жити логічні зв'язки між проміжними показниками і подальшими заключними й узагальнюючими розрахунками ефектів операційного, фінансового важелів і сполученого ефекту операційно-фінансового важеля.

У другому блоці "Стійкість до ризику" передбачається проведення порівняльних процедур фактичних даних і показників, обраних як параметри стійкості підприємства до ризику. На цій основі формулюються попередні рекомендації, що відповідають рівню аналізованого попереднього рішення. Параметри стійкості до ризику визначені, виходячи з розрахунків порогу рентабельності (точки безбитковості) і "запасу міцності" (межі безпеки) підприємств торгівлі. Логічний аналіз та контроль ризику, що йдуть за цим етапом, дозволяють на основі порівняння досягнутих економічних показників з параметрами стійкості до ризику і значень ефектів операційного і фінансового важелів між собою виявити, чи є прийнятними для підприємства значення сукупного ефекту операційно-фінансового важеля та його складових.

Якщо ризик неприпустимий, здійснюють розрахунки третього етапу – "Розробка антиризикових дій". Критерієм прийнятного рівня ризику слугує оптимальна структура капіталу підприємства за умов достатньої економічної безпеки співвідношення факторів поточної операційно-фінансової діяльності підприємства, що дозволять досягнути більших фінансових результатів, які виправдують зроблені для цього витрати. Вибір цільових показників ґрунтується на одному з трьох варіантів: високий рівень ефекту фінансового важеля у поєднанні зі слабкою силою впливу ефекту операційного важеля; низький рівень ефекту фінансового важеля у поєднанні зі слабкою силою ефекту операційного важеля; помірні рівні ефектів фінансового й операційного важелів.

Алгоритм може стати основою розробки відповідного програмно-забезпечення, що дасть змогу використовувати сучасні обчислювальні технології. Комп'ютерні можливості дозволять порівняти отримані дані між собою, дати відповідний опис поточної ситуації і запропонувати напрямки найбільш ефективного впливу на ризик шляхом моделювання бази даних та безлічі ситуаційних характеристик операційної і фінансової складових сукупного ризику. Завдяки цьому особа, яка приймає рішення, на основі певних припущень про вихідні параметри і власного ставлення до ризику може простежити можливі значення результатів унаслідок зміни вихідних параметрів і визначити, наскільки чуттєвий кінцевий результат – чистий прибуток – до кожної окремої такої зміни чи зміни їх у комплексі. Маючи в наявності ряд таких результатів (набір альтернатив), на основі аналізу можна судити

про ризик, пов'язаний з планом дій, який передбачали, прийняти рішення, що найкраще задовольнить поставлені цілі, і відповідним чином скоригувати операційну і фінансову складові діяльності підприємства. У результаті, оцінюючи ризик за допомогою економічних методів, виникає можливість для підприємства послабити або уникнути впливу ризику на фінансові результати і прийняти рішення про вибір даної програми комерційної діяльності або про заміну її іншою програмою, що містить попередньо підготовлений порядок дій на випадок невіддалого результату, що виходить за встановлені межі.

1. Вітлінський В.В., Верченко П.І. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком: Навч.-метод. посібник. – К.: КНЕУ, 2000.

2. Економіка торговельного підприємства: Підручник для вузів / Під ред. проф. Н.М. Ушакової. – К.: Хрещатик, 1999.

3. Лігоненко Л.О. Управління господарським ризиком як елемент системи протидії банкрутству торговельного підприємства. – К.: Держ. торг.- екон. ун-т, 1998.

4. Штефаніч Д.А. Управління підприємницьким ризиком. – Тернопіль: Економ. думка, 1999.

5. Финансовый менеджмент: теория и практика: Учебник / Под. ред. Е.С. Стояновой. – М.: Перспектива, 1996.

6. Казанцев А.К., Подлесных В.И., Серова Л.С. Практический менеджмент: В деловых играх, хозяйственных ситуациях, задачах и тестах: Уч. пособие. – М.: ИНФРА-М, 1999.

Отримано 02.10.2001

УДК 69.003

В.И.ОСПИЩЕВ, канд. экон. наук, **В.Е.ЛУКЪЯНЧЕНКОВА**, **Д.А.ПРУНЕНКО**
*Харьковский государственный технический университет
строительства и архитектуры*

УПРАВЛЕНИЕ СБЫТОВЫМИ ЗАПАСАМИ ГРАНИТНОЙ ПРОДУКЦИИ В КАРЬЕРАХ

Предлагается вариант нормирования сбытовых запасов на предприятиях нерудной промышленности.

В Украине сегодня существуют более 100 карьеров, в которых добывают природный камень. Для карьероуправлений он является предметом труда, из него камнедробильные заводы производят строительные материалы: бутовый камень, щебень различных фракций, гранотсев, блоки, облицовочные плиты, гравий и строительный песок. Применяют их как наполнители для бетонов и растворов, как стеновые, облицовочные и дорожно-строительные материалы. Карьеры, камнедробильные заводы, цехи и их управления образуют нерудную промышленность, которая входит в состав корпорации "Укрстройматериалы".